

Τα Χριστούγεννα και τα έθιμά τους

Αρχική » Έθιμα στον κύκλο του έτους » Το Δωδεκαήμερο των Χριστουγέννων » Τα Χριστούγεννα και τα έθιμά τους

Κολέ Βηρυτ: «Το οικογενειακό δείπνο Δεκεμβρίου» (1965).

Ο χρόνος για τον παραδοσιακό άνθρωπο είναι, όπως ήδη αναφέρθηκε, το περιεχόμενό του, η εμπειρία του. Στη ζωή των Ελλήνων αγροτών αυτή την περίοδο κυριαρχούσε το κρύο, το τέλος της σποράς και η μείωση του φωτός. Το Δεκέμβριο έχουμε τις μικρότερες μέρες. Από τα Χριστούγεννα όμως και ύστερα αρχίζουν να μεγαλώνουν. «Του Δεκέμβρη η μέρα, καλημέρα-καλησπέρα», λέει μια παροιμία για το Δεκέμβρη.

Με τον ήλιο και το φως σχετίζονται και τα Χριστούγεννα. Από τις 22 του Δεκέμβρη, δηλαδή από το χειμερινό ηλιοστάσιο, η απόκλιση του ήλιου αρχίζει να λιγοστεύει, οπότε το βόρειο ημισφαίριο, όπου βρίσκεται και η Ελλάδα, φωτίζεται περισσότερο και η μέρα μεγαλώνει.

Κολέ Βηρυτ: «Αγία Βέρα και το βόδι» (1965).

Η γιορτή των γενεθλίων του Χριστού θεσπίστηκε στις 25 Δεκεμβρίου από τους Χριστιανούς και ο εορτασμός της επεκτάθηκε σταδιακά σε όλο το ρωμαϊκό κράτος, ανατολικό και δυτικό. Στόχος τους ήταν να παραμερίσουν τον περσικό θεό Μίθρα, θεό του ήλιου και του φωτός. Η ημέρα των γενεθλίων του, «το Γενέθλιον του αήττητου Ήλιου», γιορταζόταν στις 25 του Δεκέμβρη. Η γιορτή αυτή συνδυαζόταν με τα Σατουρνάλια, παλιά αγροτική γιορτή, που έγινε μία από τις σπουδαιότερες γιορτές των Ρωμαίων και γιορταζόταν από τις 17 έως τις 23 Δεκεμβρίου. Ο σύνδεσμος του Χριστού με τον ήλιο φανερώνεται και στην υμνογραφία των Χριστουγέννων: «Ανέτειλας, Χριστέ, εκ Παρθένου, νοητέ Ήλιε της Δικαιοσύνης». Η γέννηση του Χριστού γιορταζόταν αρχικά στις 6 Ιανουαρίου, μαζί με τη βάπτισή. Το 378 για πρώτη φορά γιορτάστηκαν στην Κωνσταντινούπολη τα Χριστούγεννα ως αυτοτελής γιορτή.

Ο κύκλος των εθίμων του Δωδεκαημέρου ανοίγει την παραμονή των Χριστουγέννων και κλείνει τα Θεοφάνεια με τον αγιασμό των υδάτων. Προάγγελος των Χριστουγέννων είναι οι ομάδες των παιδιών που τραγουδούν τα κάλαντα. Τα κάλαντα αρχίζουν με την εξιστόρηση της γέννησης του Χριστού, συνεχίζουν με παινήματα για το σπίτι και τους σπιτικούς και τελειώνουν με αίτημα για φιλοδώρημα. Σε ορισμένους ελληνικούς τόπους τα κάλαντα εξιστορούν την γέννηση του Χριστού σαν να γιορτάζουν την γέννηση ενός παιδιού:

Χριστός γεννάται χαρά στον κόσμο.
Χαρά στον κόσμο στα παλικάρια.
Σαράντα μέρες, σαράντα νύχτες
κι η Παναγιά μας κοιλοπονούσε.
Κοιλοπονούσε, παρακαλούσε
όλους τους Αγίους, τους Αϊ-Αποστόλους.

φωτογραφικό υλικό...

Οι Αποστόλοι μαμμή γυρεύουν...
Ώστου να πάνε κι ωστου να έρθουν,
η Παναγιά μας ξελευτερώθη.
Μέσα στις δάφνες, μες στα λουλούδια,
κάνει τον ήλιο και το φεγγάρι.

Έτσι στο Ζαγόρι της Ηπείρου για παράδειγμα, ξημερώνοντας Χριστούγεννα, κάνουν τα «σπάργανα», τηγανίτες με πολλά καρύδια, τα οποία συνηθίζουν να προσφέρουν σε όσους επισκέπτονται οποιαδήποτε λεχώνα. Το Δωδεκαήμερο που μεσολαβεί ανάμεσα στη γέννηση και τη βάπτισή του Χριστού είναι μια ιδιαίτερη χρονική περίοδος. Αν για τα μικρά αβάπτιστα παιδιά και τις λεχώνες λαμβάνονται ιδιαίτερες προφυλάξεις στην παραδοσιακή κοινωνία, για να τα προστατεύσουν καθώς είναι ευάλωτα στις επιβουλές και συνάμα επικίνδυνα, ο χρόνος που μεσολαβεί από τη γέννηση ως τη βάπτισή του Χριστού είναι χρόνος αταξίας που αφορά ολόκληρη την παραδοσιακή κοινωνία.

Τα Χριστούγεννα αποτελούν οικογενειακή γιορτή, που συγκεντρώνει τα μέλη της οικογένειας γύρω από το κοινό τραπέζι, όπου θα κόψουν το χριστόψωμο, στολισμένο με καρύδια και σχέδια από ζυμάρι. Στη Μακεδονία και αλλού τα Χριστούγεννα μαγειρεύουν ντολμαδάκια (σαρμάδες) με λάχανο και κρέας χοιρινό, συνοδευμένο με σέλινο, πράσο ή σπανάκι (τα έλεγαν και σπάργανα του Χριστού, έτσι που τυλίγονταν στο λάχανο) ενώ σε άλλες περιοχές έσφαζαν κότα και έφτιαχναν σούπα. Η γαλοπούλα είναι νεώτερη συνήθεια στο χριστουγεννιάτικο τραπέζι.

Τα κάλαντα των Χριστουγέννων

Το χριστόψωμο

Το χριστουγεννιάτικο δέντρο

Οι καλικάντζαροι

Το «Χριστόξυλο»

Το πάντρεμα της φωτιάς – Το δέντρο της ζωής

Οι εποχικές πυρές (φανοί)

Χειρόγραφα Δελτία που αφορούν το Δωδεκαήμερο από το αρχείο του Κέντρου Λαογραφίας.

